

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук,
директора гімназії міжнародних відносин № 323 м. Києва

Жукової Алли Георгіївни

про дисертаційну роботу

ІВАНЮК ІННИ ВОЛОДИМИРІВНИ

**«Формування профільно орієнтованого цілісного освітнього
простору загальноосвітнього навчального закладу»,**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання

У контексті глобальних трансформаційних процесів, які сприяють модернізації системи освіти, особливого значення набуває створення сприятливих умов для розвитку цілісного освітнього простору загальноосвітніх навчальних закладів. Упровадження інтерактивних форм і методів профільного навчання на засадах суб'єкт-суб'єктної спрямованості дає змогу забезпечити навчально-виховний процес належними умовами для саморозвитку та самореалізації кожного школяра. Нагальна потреба у формуванні профільно орієнтованого цілісного освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу підтверджується широкомасштабними дослідженнями даного процесу в працях провідних дидактиків-практиків як вітчизняних, так і зарубіжних. Проблема ця не лише перспективна, а, у першу чергу, й практично значуща.

По суті, особистісно зорієнтований зміст освіти сучасного загальноосвітнього навчального закладу замовив особливого реалізатора творчого проектанта, професіонала. Також ефективно управляти цілісною системою можна лише на основі довгострокової перспективи – науково обгрунтованої цілісної, динамічної структурно-функціональної моделі освітнього простору профільно орієнтованого загальноосвітнього навчального закладу. Тому не випадково, а на вимогу часу, перед нами постав автор дисертаційної роботи зі своїм оригінальним теоретичним

узагальненням практикуючий дослідник, рефлексивно думаючий і діючий управлінець, професіонал. Маємо гідний зразок для педагогів в освітньому просторі України.

Отже, відсутність цілісної інтерпретації формування освітнього простору в загальноосвітньому навчальному закладі для забезпечення учню позиції активного суб'єкта саморозвитку й успішного досягнення кінцевого результату – компетентнісного випускника, недостатня висвітленість даної проблеми в науковій літературі цілком підтверджують *актуальність* дослідження «Формування профільно орієнтованого цілісного освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу».

Рецензоване дисертаційне дослідження відповідає державним документам про освіту, а саме: законам «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Державній національній програмі «Освіта» («Україна – XXI століття»), Національній доктрині розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, документам, які пов'язані з педагогічною освітою: Концепції профільного навчання в старшій школі, Державним стандартам базової і повної загальної середньої освіти, Концепції становлення мережі середніх закладів освіти для розвитку творчої обдарованості, рекомендаціям МОН України щодо забезпечення профільного навчання учнів старшої школи й виконана відповідно до плану науково-дослідницької роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за темою «Теоретико-методичне обґрунтування оптимізації навчально-виховного процесу учнівської молоді» (державний реєстраційний № 0113U 004348) та узгоджене в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки та психології.

Передусім слід визначити ефективну структурованість дисертації за законами теорії систем, які становлять чітку дослідницьку систему, компоненти якої перебувають у відповідних і доцільно зумовлених зв'язках і залежностях. Робота складається з анотації (українською та англійською мовами) вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та 7 додатків, 8 рисунків, 20 таблиць

на 53 аркушах з 218 по 271 сторінку. Матеріал дослідження структуроване за розділами й підрозділами рівномірно. Теоретичний аналіз джерельної бази з 238 найменувань дав змогу здобувачеві з'ясувати, що зроблено до нього в педагогічній науці та практиці з проблеми дослідження.

На думку дослідника, проблема формування профільно орієнтованого цілісного освітнього простору в загальноосвітніх навчальних закладах передбачає суттєві нововведення в школі, зокрема, визначення механізмів формування освітнього простору з профільним спрямуванням, її суб'єктів, організаційно-дидактичних умов, об'єднання зусиль усіх учасників педагогічного процесу та спрямування їх на вирішення ключових завдань, визначених відповідним типом та профілем загальноосвітнього навчального закладу, концепцією його розвитку.

У зв'язку з цим і для усунення встановлених автором *суперечностей* виникла потреба шукати новий підхід до формування профільно орієнтованого цілісного освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, забезпечення школярам позиції активного суб'єкта саморозвитку та самореалізації, свідомого професійного вибору, формування ключових, життєвих, навчальних, профільних компетентностей випускника сучасної школи, упровадження інтерактивних форм і методів, моніторингу ефективності функціонування й розвитку цілісного профільно орієнтованого освітнього простору.

Позитивним у пошуку є те, що на різних етапах дослідження в експерименті брало участь 355 респондентів (з них 250 учнів контрольних та 105 експериментальних класів), а також 134 вчителі. Дослідницька робота проводилась автором на базі Тернопільського правового ліцею №2, Лисичанського багатопрофільного ліцею, Рівненського правознавчо-економічного ліцею. Але бажано було б проводити експеримент у загальноосвітніх навчальних закладах (міських, сільських) для порівняння результатів та залучення більшої кількості респондентів.

Наукова новизна дослідження полягає в її евристичності, можливості одержання на її основі нових результатів і наукових даних, розкрита

досконало. Уперше автором обґрунтовано сутність цілісного профільно орієнтованого освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу, розроблено та науково обґрунтовано структурно-функціональну модель формування цілісного освітнього простору відповідно до профілю школи, сформовано комплекс організаційно-дидактичних умов, що забезпечують ефективність формування освітнього простору профільної школи, визначено критерії та параметри діагностування рівня цілісності профільно орієнтованого освітнього простору. Удосконалено зміст та технологічні основи розвитку навчальних компетентностей учнів, які реалізовано в розроблених навчальних програмах з курсу профільних дисциплін, у програмі підвищення професійно-методичної компетентності вчителів. Набув подальшого розвитку зміст концепції, навчальних програм, програм підвищення професійно-методичної компетентності учителів, технології та системи діагностування процесу формування цілісного профільно орієнтованого освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу.

Здобувач осмислив *практичне значення* одержаних результатів, які полягають в удосконаленні навчально-методичних комплексів для формування цілісного профільно орієнтованого освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу, розробці методичних рекомендацій, інструктивно-методичних матеріалів для здійснення оптимізації системи формування цілісного освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу, сформовано пакет методичних матеріалів щодо оптимізації системи формування правових компетентностей учнів профільної школи. На думку автора, досліджений досвід роботи правознавчого ліцею може бути одним із варіантів практичної реалізації концепції формування профільної школи.

Для забезпечення *вірогідності* результатів дисертанткою було використано комплекс методів дослідження, а саме: загальнонаукові, емпіричні, педагогічний експеримент, методи математичної статистики. Крім того, було проведено констатувальний, формувальний, контрольний експерименти. Необхідно відзначити ефективність як змістовного, так і процесуального забезпечення констатувальної та формувальної частин

експерименту, доречно використання засобів математичної статистики для обробки та систематизації результатів експерименту.

Мета дослідження полягає у визначенні та обґрунтуванні організаційно-дидактичних умов формування цілісного профільно орієнтованого освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу, що дало змогу автору виокремити основні завдання. Експериментальне дослідження тривало протягом 2011-2016 років поетапно, визначено IV етапи.

Творчий підхід ІВАНЮК ІННИ ВОЛОДИМИРІВНИ сприяє розв'язанню першого завдання – аргументованому розкриттю сутності базової теоретичної основи формування освітнього простору школи профільного типу. Розкрито сутність базового поняття «цілісний освітній простір загальноосвітнього навчального закладу» як соціокультурного, педагогічного феномена, визначено теоретичні засади його формування. Автор підкреслює, що цілісний профільно орієнтований освітній простір є моделлю соціокультурного, педагогічного простору, складним утворенням, у якому функціонують різнорівневі та різнотипні підсистеми, які забезпечують інтеграцію діяльності його суб'єктів.

У дисертації визначено теоретичні основи формування профільно орієнтованого освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу, які обумовлюються відповідними компонентами, такими, як концептуально-цільовий, інформаційно-методичний, змістово-технологічний, організаційно-управлінський, що є базовими характеристиками динаміки формування освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу профільного спрямування. Проблема формування профільно орієнтованого цілісного освітнього простору школи досліджується дисертанткою з позиції узгодженої взаємодії складових системи, здатної забезпечити її цілеспрямованість та досягнення кінцевого результату – сформованості цілісного освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу.

Аргументовано в дослідженні представлена *авторська структурно-функціональна модель розвитку цілісного профільно орієнтованого освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу*, має схематично-

алгоритмічну форму опису, що охоплює мету, базові компоненти (концептуально-цільовий, інформаційно-методичний, змістово-технологічний, організаційно-управлінський, результативно-прогностичний), умови ефективного формування профільно орієнтованого освітнього простору, критерії ефективності для учнів та вчителів, результат, метою якої є виявлення умов і закономірностей, дотримання яких дає змогу забезпечити розвиток цілісного освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу.

На думку автора, модель реалізує логіку впровадження концепції та проекту розвитку профільно орієнтованого освітнього простору в навчально-виховний процес, забезпечує модернізацію функціонування навчального закладу як профільно орієнтованої освітньої системи, що розвивається за інноваційними технологіями. Але функції (цільова, процесуальна, діагностична), наукові підходи, які визначені в тексті дисертації, не знайшли відображення в моделі.

Позитивним є те, що дисертанткою доведені та обґрунтовані *організаційно-дидактичні умови* забезпечення ефективності формування профільно орієнтованого цілісного освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу як сукупності об'єктивних і суб'єктивних чинників, необхідних для його формування (зовнішні, внутрішні), що сприяють розвитку продуктивної взаємодії та взаємовідносин суб'єктів навчально-виховного процесу, сприятливому мікроклімату в колективі; забезпечують підвищення професійної компетентності вчителів за технологіями інноваційної освіти; формують цілісний освітній простір з тенденцією переходу від управління до самоуправління у всіх сегментах освітньої діяльності, посилюють суб'єктивну позицію керівників, учителів, учнів у визначенні та коригуванні цілей, цінностей, змісту, технологічного забезпечення, діагностику якості навчально-виховного процесу як основу профільно орієнтованого освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу.

Визначаючи зовнішні умови формування цілісного профільно орієнтованого освітнього простору авторка підкреслює їх корисність для

оптимізації процесів інтеграції в Європейський освітній простір, взаємодії макро-, мезо-, та мікроосвітніх просторів, посилення тенденції до автономізації навчальних закладів, забезпечення позиції освітніх закладів як суб'єкту освітніх реформ. Але зміст таких зовнішніх умов як концептуальна та технологічна визначеність державної політики у сфері інноваційного розвитку освіти, формування цілісного освітнього простору держави, регіону викликає запитання, оскільки в тексті дисертації він не наведений.

Визначені умови реалізуються через складові моделі, які утворюють цілісну педагогічну систему. Як результат, для учнів забезпечують сформованість рівня профільної компетентності; для вчителів – підвищення рівня фахової майстерності та професійної компетентності, саморозвиток.

У процесі дослідження виявлено, що всі складові профільно орієнтованого цілісного освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу, серед яких і система позакласної навчально-виховної діяльності (програми новин «ШСН», Всеукраїнського дитячого форуму «Формула успіху правової держави очима дітей», гра «Гарт твого майбутнього»), залучення учнів до різних форм учнівського самоврядування з метою вдосконалення соціальних якостей школярів, робота різноманітних правових гуртків, творчих лабораторій, програма факультативних занять з правознавства для учнів 9-11 класів, активні форми взаємодії шкіл з представниками правоохоронних органів та соціальних служб спрямовані на формування профільно орієнтованого цілісного освітнього простору та ефективність освітньої системи в цілому. Як вважає дисертантка, створення цілісного освітнього профільно орієнтованого простору в загальноосвітньому навчальному закладі надає учням реальну можливість уявляти себе громадянами правової держави, профільно-правової школи, у якій культивуються відповідні принципи життя, морально-правові цінності.

Важливим є те, що в побудові та реалізації авторської моделі Інна Володимирівна досягла того рівня, якого може дійти лише вчитель, керівник із значним практичним досвідом, що накопичувався роками завдяки систематичним спостереженням, самовдосконаленню, творчому ставленню до

власної педагогічної діяльності й багаторічному керівництву загальноосвітнім закладом.

Автором використано *критерії, показники та рівні* сформованості правознавчої компетентності учнів в експериментальних та контрольних групах, їх навчальної діяльності (мотивація до саморозвитку, пізнавальний інтерес, здатність до ефективної навчальної праці, рівень творчої діяльності) (с.169-170, 172-175); рівень професійної діяльності педагогів через традиційний комплекс показників якості організації навчально-виховного процесу; рівень сприятливого психологічного мікроклімату, який забезпечує психологічну комфортність у колективі, ефективну суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників навчально-виховного процесу; рівень ефективності організаційно-управлінської діяльності, що забезпечує тенденції переходу від управління до самоуправління; рівень розвитку цілісного освітнього простору профільної школи: концептуально-цільового, інформаційно-методичного, змістово-технологічного, організаційно-управлінського, результативно-прогностичного компонентів (с.176,178-181), які засвідчили динаміку росту сформованості цілісного освітнього простору профільної школи за всіма показниками. Розроблений комплекс критеріїв і показників дає змогу визначити рівень сформованості профільно орієнтованого освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу, його ефективність та практичний вплив на якісні характеристики навчально-виховного процесу.

Обґрунтовані функції та базові компетентності вчителів, керівника як суб'єктів формування освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу, які регулюються, з одного боку, чинними правовими актами в галузі освіти, освітніми стандартами, а з іншого, вимогами до реалізації допрофільної підготовки й профільного навчання учнів з урахуванням реальних умов їх саморозвитку, самоактуалізації, реалізації творчого потенціалу.

За результатами проведеного дослідження сформовано *висновки*, що відповідають поставленим завданням, але не завжди коректно подано їх формулювання, наприклад: у другому завданні – обґрунтувати, у висновках –

встановлено, у третьому завданні – визначити, у висновках – обґрунтовано. З'ясовані теоретичні основи формування профільно орієнтованого освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу, які забезпечують ефективність профільного навчання. Виокремлено характеристики цілісного профільно орієнтованого освітнього простору, що вказують на його феноменальну сутність як складного утворення, у якому функціонують різнорівневі та різнотипні підсистеми, залежні від взаємозв'язків, що детермінуються інноваційними освітніми процесами.

Отже, було експериментально перевірено результативність структурно-функціональної моделі розвитку профільно орієнтованого цілісного освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу й встановлено позитивні тенденції.

Основні результати дослідження знайшли повне відображення в публікаціях автора. Надруковано 5 статей у наукових фахових виданнях України, одна в іноземному виданні, 9 статей, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та 4 статті, які додатково відображають наукові результати дисертації. Ознайомлення з науковими працями дисертанта дає підстави стверджувати, що в них повною мірою відображено результати проведеного дослідження. Окрім того, його основні положення й результати обґрунтовувалися на науково-практичних конференціях і семінарах різного рівня. Відзначимо ґрунтовні додатки, що поглиблюють і увиразнюють уявлення про цілісне дослідження.

Автореферат відповідає змісту дисертаційної роботи та відображає її основні результати, але зміст висновків в авторефераті та дисертації має розбіжності.

Оцінюючи в цілому дисертаційне дослідження позитивно, варто висловити зауваження та рекомендації.

1. При окресленні завдань доцільним було б визначити їх у логічній послідовності, а саме: спочатку з'ясувати теоретичні основи формування профільно орієнтованого освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу, потім розробити та експериментально перевірити структурно-

функціональну модель розвитку профільно орієнтованого цілісного освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу, далі обґрунтувати організаційно-дидактичні аспекти формування цілісного освітнього простору профільного навчання (назва другого розділу в авторефераті – організаційно-дидактичні аспекти формування цілісного освітнього простору профільного навчання, а в дисертації – організаційно-дидактичні аспекти формування профільно орієнтованого цілісного освітнього простору), і останнє – визначити критерії, показники сформованості цілісного профільно орієнтованого освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу та експериментально перевірити ефективність реалізації моделі його розвитку. Отже, науковий підсумок та аналіз підсилюється логічним та послідовним переліком зазначених завдань.

2. Корисно було б визначити в структурно-функціональній моделі розвитку цілісного профільно орієнтованого освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу завдання, наукові підходи, функції, форми, засоби та методи її реалізації, які наведені в тексті дисертації, але в моделі не відображені. Не співпадають назви компонентів моделі з їх визначенням у тексті дисертації. Так у структурно-функціональній моделі розвитку цілісного профільно орієнтованого освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу визначено концептуально-цільовий, інформаційно-методичний, змістово-технологічний, організаційно-управлінський, результативно-прогностичний компоненти, а в тексті дослідження розглядаються цілісно-концептуальна, інформаційна, змістово-процесуальна, організаційно-управлінська складові. Не зовсім коректні назви критеріїв профільно орієнтованого цілісного освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу, що не завжди сприяє створенню чіткої картини про поняття, яке аналізується.

3. Дисертанткою некоректно використовуються терміни понять «компетентність», «компетенція», «діагностика», «діагностування», оскільки ці поняття різного рівня узагальнення.

4. У тексті дисертації мають місце окремі граматичні, орфоепічні, стилістичні помилки.

5. У першому розділі в підрозділі 1.3. «Суб'єктивність як провідний чинник формування цілісності освітнього простору» розглядаються фахові компетенції педагога (с.44-49) та управлінська компетентність керівника загальноосвітнього навчального закладу (с.51-55), що не пов'язано зі змістом розділу. Немає логічного зв'язку при переході від одного значення до іншого. Доцільним є, на нашу думку, у дисертаційному дослідженні дидактичні, змістово-процесуальні чинники забезпечення організації ефективної дослідницько-експериментальної роботи, які подані в III розділі (с. 141-166), розглядати в II розділі, оскільки вони за змістом розкривають форми та методи організації правової освіти в загальноосвітньому навчальному закладі.

6. На с. 19 автором лаконічно представлено етапи та зміст експериментально-дослідницької роботи з проблеми формування цілісного освітнього простору профільної школи впродовж 2011-2016 р. р. Однак далі по тексту роботи в контексті опису здійснення експерименту (III розділ) інформація про етапи знову уточнюється та має помилки в терміні його проведення (2014-2016). З метою уникнення повторів, доречно було б об'єднати цю інформацію в одному розділі або винести в додатки.

Зазначені зауваження не знижують позитивної оцінки дисертації. Вони не є принциповими, мають рекомендаційне спрямування, тому не впливають на загальний позитивний висновок оцінки дисертаційної роботи *Іванюк Інни Володимирівни*. Дисертаційне дослідження, безумовно, актуальне, містить оригінальні наукові положення, а розробка та методичні рекомендації автора можуть знайти широке застосування в практиці роботи загальноосвітнього навчального закладу. Про це свідчить і достатня кількість публікацій дисертантки та апробація дослідження в різних регіонах України.

Враховуючи зазначене, вважаємо, що наукове дослідження *Іванюк Інни Володимирівни* «Формування профільно орієнтованого цілісного освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу» є самостійним, завершеним

і відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами) «Порядок присудження наукових ступенів», дає підстави для рекомендації присудження *Іванюк Інни Володимирівни* наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання

Офіційний опонент: кандидат педагогічних наук, директор гімназії міжнародних відносин № 323 м. Києва

Жукова Алла Георгіївна

